

Ezen a helyen állna *Bereczky László* nyílt levele a Szerkesztőbizottsághoz, ha nem véltük volna úgy, hogy ragaszkodnunk kell a 3K megalapításakor leszögezett elvekhez, melyek szerint örülünk és támogatunk – és természetesen közlünk – minden, mégoly borsos-paprikás bírálatot is, ha az megfelel a szakmai-tárgyi követelményeknek, ha tárgyyszerű, nem személyeskedő, nem vagdalkozó. Úgy hisszük, *Bereczky László* főszerkeszté-

se alatt ezen elvek betartottak. Most sem szeretnénk tőlük eltérni. Ezért nem közöljük *Bereczky László* nyílt levelét. Tehetjük ezt annyival is könnyebb szívvel, mivel a szerző „megfennegetett” minket: ha nem közöljük, levélként küldi szét a könyvtárosok széles körének. A levelet így hát sokan olvashatják majd. Ki-ki megformálhatja róla is, a szerkesztőbizottság közlésellenes határozatáról is a véleményét.

Megjegyzések egy jelentéshez

A KMK tevékenységének átvilágítását *Juhász Gyula* professzor együttesen kezdeményezte a KMK akkori igazgatójával, az OSZK főigazgató-helyettesével, *Szente Ferenc*cel. 1993. február 2-án kelt felkérő levelét február 17-én egy – a bizottság tagjaival, a KMK osztályvezetőivel kibővített – megbeszélés követte. Ennek a tárgyalásnak a légköre arra engedett következtetni, hogy egy módszeres, valóban a szakmai kérdések körül forgó, tárgyilagos vizsgálódás részesei lehetünk. A KMK valamennyi munkatársa nyitott szívvel várta azokat a kollégákat, akik egy évtizede, vagy évtizedek óta maguk is alakítói, használói a mi munkánkunknak, annak a tevékenységnek, ami a munkamegosztásból jól-rosszul ránk jutott, vagy sok esetben – más nem lévén – magunk felvállaltunk. Valamennyien úgy voltunk vele, hogy aki kívülről és felülről nézi a tevékenységet, az bizonyos távlatok miatt is jobban megtalálja a hiányokat, annak hamarabb feltűnik a tévedés, az esetleges zsákutca. Ezzel a várakozással éltünk és dolgoztunk csaknem két esztendeig, reménykedtünk a jóízű szakmai beszélgetésekben, vitákban, úgy véltük, hogy kapunk ötleteket és feladatokat – ez utóbbiból gazdátlanok is vannak jócskán – s nem kevés számban az elmúlt öt-tíz esztendő kritikáját. A várakozás hosszú és reményt veszítő volt, s ma már tudjuk, hogy hiábavaló. A műhely légkörére, gondjainkra, véleményünkre, tájékozódási formáinkra és forrásainkra egy-két kivétellel nem voltak kíváncsiak a kollégák. Nem ültek le velünk többet egy asztalhoz, nem keresték fel munkaszobáinkat, nem hallgatták meg munkatársainkat – csöndben és lassan, valahol máshol leírták a jelentés első mondatát. Ennek a mondatnak a múlt időbe tett állítmánya – mely aztán később végigvonul az egész anyagon – a figyelmes olvasó számára nem lehet más, mint a végkövetkeztetés: *volt*. Ez a determináló mondat is oka lehet annak, hogy az egyébként nagy lélegzetű jelentés 1959-től egészen a tegnapiig veszi a vizsgálat időhatárát,

s ezen belül csúszkál, sokszor évtizedeket mos össze. Kijelentései, megállapításai nem támaszkodnak elemzésekre, sokkalta inkább szubjektív véleménycsokor a ki tudja melyik korszakból való múltunkról és nem lehet pontosan tudni, hogy jelenünk melyik időszakáról. Tárgy- és ténybeli hiányait – véleményem szerint sokszor tévedéseit, talán elkerülhettük volna, mi együtt, közösen. Pillanatnyi személyi konstellációkból levont következtetései bántóan szubjektívek, bántóan elsősorban szakmánkra, annak egészére. Máig nem tudok mit kezdeni a felülvizsgálati jelentés például a „deklarálókkal” foglalkozó részével, akiről nem írják meg, hogy kik, csak azt, hogy nem tartoztak az „igen nagy szakmai tekintélyek” körébe. Több helyéről is idézhetnék még a jelentésnek hasonló mondatokat, de nem teszem, mert úgy gondolom, hogy híjával vannak az átgondolt, mértéktartó megfogalmazásnak, s már így is valószínű, hogy az olvasók közül többen foglalkoznak a rejtélyes mondatok jelentéstartalmának megfejtésével, mint amiről valóban vitáznunk kellene.

Biztos el kell gondolkodnunk néhány dolgon a múltból, ezt teszi a jelentés is, főként a társadalmi szervezetek és a KMK kapcsolatát illetően. Erről viszont azt gondolom, hogy jóval rendezettebb annál, mint amennyit és ahogyan a jelentés vele foglalkozik. Nem tudom feledni ugyanis, hogy társadalmi szervezeteink rendre hozzánk fordultak minden fontosnak tartott szakmai ügyben, s ha értünk el valami eredményt, velük közösen tettük, nélkülük nem ment volna. A kutatás-fejlesztés kérdése külön tanulmányt érdemelt volna, érdemel ma is. Személyes meggyőződésem, hogy a jelentésben felvázolt javaslat számos eleme figyelmet érdemel, de nem valószínű, hogy abban a szerkezetben. A két dolog különválasztása egy sokkal korábbi állapotát jelzi a világnak, a magyar könyvtárügynek is. Mind a kutatások, mind pedig az abból táplálkozó fejlesztésnek ma Magyarországon a nagy könyvtárakban folynak, sok helyen történik egyidejűleg több téma fejlesztése. A KMK-nak itt a kutatásnyilvántartáson túl a fejlesztések hely-

színen való tanulmányozása és elterjedése lehetne a dolga. Persze megfelelő jogi keretek megteremtésével, illetve megkeresésével adhatna otthont fiatal kutatóknak a szakirodalom megismerésére, feldolgozására, tudományos fokozat megszerzésének az alapozására.

A szolgáltató KMK kép is igen sok tanulmányozást érdemelt volna, ha műhelyeinkben leülnek velünk a kollégák és megvizsgálják – ahogyan erre felkérték őket – a lehetőségeket és a produkciókat, azok színvonalát. Természetesen nem feledem, hogy több könyvtárat írásban megkérdeztek erről, s nagyon kevesen válaszoltak. Ez önmagában is minősít. Kít-kiket? Mindenekelőtt minket, akiket vizsgáltak, csak azt fájjalom, hogy a véleménymondásra felszólító kérdőívet a bizottságnak a jelentés nyilvánosságra hozatala után sem láthattuk, pedig bizonyára tanulhatnánk belőle.

Szívesen olvastuk volna valamennyien a bizottság tagjainak részjelentéseit, már csak azért is, mert ott a részletek biztosan sokkal jobban érzékelhetők és valószínű, hogy a megvalósításra vonatkozó javaslatok is konkrétabbak. Egy szervezet, vagy szervezeti egység tárgyilagos vizsgálata a dolgokhoz való odahajolást kíván, ezt reméltük fellelni az egyes kollégák anyagaiban.

Nem ismerhettük meg őket, mert eltérően az általunk évtizedekig végzett szakfelügyeleti vizsgálatoktól, nem kaptuk meg ezeket. Saját gyakorlatomból tudom, hogy egy-egy szakfelügyeleti vizsgálat során mindig először a részjelentéseket küldtük meg a vizsgált könyvtár vezetőjének és az adott szakterület felelős munkatársának. Az ezt követő beszélgetések, viták segítettek kikristályosítani az összefoglaló jelentést, annak tartalmát. Ez a mi esetünkben elmaradt!

Ma már csak fájlalni lehet e módszerbeli hiányokat, mert a jelentés megszületett, olvasható. Tanulságot persze sokfélét lehet levonni belőle. Reményeink vannak arra, hogy a nyilvánosság véleményének kikérésével meg is teszi az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója a valós szakmai érdekek érvényesítése okán. S akkor talán újabb öt esztendő elmúltával mégis csak olvashatunk a KMK-ról, jót, rosszat, egyaránt.

Győri Erzsébet

Templomablak – kívülről?

(Néhány megjegyzés az OSZK KMK felülvizsgálati jelentéséhez)

Fontos és szükséges, hogy intézményünk időről időre megméréssék, szakszerű vizsgálat tárgyává válva eddig végzett munkánk és jövőbeni feladataink mérlegre kerüljenek. Egyaránt hálásak vagyunk az „átvilágítást” kezdeményezőknak és a feladatot elvégzőknek. Külön öröm – a folyamat időbeli elhúzódsától eltekintve – a nyilvánosság szerepének látványos felértékelődése. Hiszen módot kaptunk, szóban és írásban a reflexiók, a kritikus észrevételek megfogalmazására. Köszönet érte.

A szöveg – hol egyetértő, hol ellenvéleményre készítet – olvasása közben el-lenállhatatlanul merült fel bennem egy kép, melyet Dsida Jenő öntött valamikor „vers-formába”. Mint írja, az utcai járókelő számára a templomablak csupán egy szürke, koszos karika „Rácsa rozsdás, / kerete málló, / emitt moh lepi, / amott pókháló, / sütheti napfény, / sötét örökre, ...” De aki belép, aki veszi a fáradságot és ugyanazt a karikát belülről is megnézi, az „megdőbbenten áll, / megkövülten áll, / elbűvölten áll: / Nézz a csodára! / Színek zengése! / Fények zúgása...”

Ez a gyönyörű, sűrített költői kép azt az egyszerű, hétköznapi igazságot mondja el felejthetetlenül, hogy általában a dolgok, a tárgyak, az emberek, az intézmények kívülről, távolról bizony szürkék, jellegtelenek, porosak, netán érdektelenek. Míg ugyanezen vizsgálati témák közelről, „belülről”, a részletek felől szemlélve meglepőnek, megszínesednek, s az őszintén érdeklődő, mélyen kíváncsi, a „hogyan is működik?” kérdést makacsul megfogalmazók előtt érdekessé válnak.

Benyomásaim szerint a szöveget összeállító kollégáknak nem mindig sikerült a valódi problémákat belülről is szemügyre venni, jónéhány esetben a megfogalmazás módja a távolságtartók, a tárgyhoz közel nem kerülők logikáját sejteti. Ugyanakkor emlékeztetnem kell *Horváth Tibor* másfél évvel korábbi, az átvilágítás indításkor elhangzott szavaira is: nincs prekonceptciónk! A szándékot tiszteletreméltónak, de erősen vitathatónak ítélem. Aligha képzelhető el bármilyen vizsgálódás előzetes elképzelések, feltevések nélkül. Különösen kivihetetlen ez a tervezett, elfogulatlan szemlélődés, ha a megnyilatkozó maga is hosszú éveken át vezető munkatársa volt a kérdéses intézménynek. Prekonceptciónk, várakozásaink mindig szükségszerűen vannak, a feladat sokkal inkább ezek tudatos megfogalmazása és módszeres ellenőrzése. A feltevések, az előzetes tudás és a tényleges valóság ütköztetése jelenti a vizsgálatok valódi izgalmát, vagyis a tárgyhoz közel hajló, azt részleteiben feltáró, belülről is szemlélődő közelítésben „izzanak fel” csak a színek és a formák. Az adott terjedelmi keretek között nem foglalkozom külön a számomra elfogadható kitételekkel, csupán három példán szeretném érzékeltetni az általam felfedezni vélt „kívül maradó”, esetleg prekonceptciós vizsgálati attitűdöket.

A II-vel kezdődő szövegrész (a KMK feladatai, szervezete) 6. bekezdésében olvasható, többek között a következő mondat: „A KMK-ra és bármely hasonló intézményre áll, hogy ne maga határozza meg tevékenységi körét, hanem a szakma fogalmazza meg a vele szemben támasztott követelményeket.” A megfogalmazás elve egyirányú kommunikációt sugall. Ismét jönnek az utasítások? Másrészt mit is jelent a „szakma”? Ugye senki sem gondol egyetlen személyre? Egyetlen testületre, de még egyetlen szakmai szervezetre sem? Ugye az MKE elnöksége mellett még létezik a szervezetek küldötteiből összeálló Tanács is? Fiatalabb, de ugyancsak működő testvérszervezet a KIK, illetve annak különböző egységei? Ráadásul talán mi sem vagyunk egészen kívülállók. Nem csupán publikációink, előadásaink okán, de az említett szakmai szervezetekben kifejtett tevékenységünk miatt is ildomtalan lenne a kirekesztés, a KMK és a szakma dichotomikus szembeállítás.

Évtizedek óta benne vagyunk a szakmában, annak részeiként tesszük a dolgunkat, sokszor éppen MKE szekcióüléseken vagy főiskolai, egyetemi órákon, szemináriumokban megfogalmazott témákon évekig szorgalmaskodva. Sokkal

rokonszenvesebb lenne, ha a szerzők a KMK és a szakmai szervezetek, valamint az OSZK vezetése és az MKM szakosztálya közötti párbeszéd, eszmecsere, egyeztetések hivatali rendjére, azaz a szabályos és ellenőrzött keretek között zajló együttműködésre tettek volna javaslatot. Például a KMK tárgyvenként október 31-ig készítse el munkatervét, hogy annak véglegesítése előtt a fentiekben említett szervezetek képviselői véleményezhessék azt. Párbeszéd és kooperáció – mindnyájunk számára rokonszenves kulcsszavak.

Ugyancsak kissé tárgyyszerűbb, az eredeti szándékot pontosabban kifejező, árnyaltabb megfogalmazására lett volna szükség például a 3. Továbbképző központ című alfejezet 8. bekezdésében. „Az Oktatási Osztály továbbra is vegyen részt a képzés teljes struktúráját kialakító munkában a bizottságok tevékenységében. Így biztosítható egy kezdődő elszigetelődés megszüntetése” – szól a felülvizsgálati jelentés. De vajon mire is vonatkozik a célzás? Van elképzelésem. De így a szöveg bizonyára félreérthető. A KMK Oktatási Osztálya inkább a túlzott expanzió vádját váltotta ki az utóbbi években (asszisztens képzés, humán informatika, főiskolai szintű oktatás stb.).

Hasonlóan elnagyoltnak tűnik a K+F önálló szervezeti egység kialakításának ötlete. Honnan lenne erre fedezet? Kik lennének a kutatók? Ki hagyná ott ilyen bizonytalan időkben jól megszokott állását, lakását, családját 2–3 éves kutatói program kedvéért? Egyáltalán az éppen kialakított Nemzeti Kulturális Alap a

kutatások decentralizációját, a helyben dolgozók, maradók munkafeltételeinek javítását szolgálja. Mi most induljunk el az ellenkező irányba? Bölcsebbnek tűnik a már elért eredmények megbecsülése, a helyi (egyetemi, főiskolai, könyvtári, oktatási) erők támogatása, a doktor iskolák megteremtése, publikációs esélyeik erősítése, a kutatási ambíciók pártolása.

A fentiek folytatásaként szintén megalapozottnak tűnik az Olvasáskutatási Osztály OPKM-be helyezésének ötlete is. Az anyagi, tárgyi feltételek váratlan javulása esetében is jogos a kérdés, ha nem a Nemzeti Könyvtára a megbízó, vajon sor kerülhetett volna valaha is a határon túli magyarok olvasáskultúrájának felderítésére, a könyvtáros pálya szociológiai szempontú vizsgálatára, egy finn-magyar olvasáskutatási programra, a könyvtár szociális funkcióját taglaló kötet megszerkesztésére? Alig hisszük.

Az Országos Széchényi Könyvtár felelőssége más léptékű, itt van a fenti témák természetes helye.

Kedves kollégák! A segítő szándék nyilvánvaló. Fáradozásukat hálásan köszönve, a párbeszéd és a vita folytatásában reménykedve, valamint a radikális megszüntető, átszervező szándékok, feltevések helyett a szervesen továbbépítő, a „semper reformare” elvét és gyakorlatát hirdető, művelő gesztusokban bízva, szívvelyes üdvözléssel

Nagy Attila

Néhány kiegészítés a jelentéshez

1. A KMK Koordinációs Osztálya a Művelődési Minisztérium megbízása és irányítása alapján szakfelügyeleti rendszer működéséig rendszeresen koordinálta és végzete a minisztériumi vizsgálatokban a könyvtárak szakfelügyeletét. Évente két alkalommal került sor 1–1 megye vizsgálatára. Az elvégzett munkáról a KMK szakfelügyeleti dokumentációs tárában található a vizsgálat rész- és összesített jelentései.

2. Példák az osztály országos jelentőségű fejlesztési munkái közül:

– az ÁV dokumentumok bekerülése a könyvtári állományokba, a gyűjtemények szolgáltatási rendszerének kialakítása;

– a vakok és gyengénlátók közművelődési könyvtári szolgáltatásának meg-

szervezése, kialakítása, gondozása, a hangosfolyóirat létrehozása (együttműködve a VGYOSZ-szal);

– a közművelődési könyvtári statisztikai szoftver elterjesztése (együttműködve a kaposvári városi és Megyei Könyvtárral).

3. A koordinatív tevékenységek között kell említeni az 1990-től '94-ig végzett, a KMK munkatervében szereplő Könyvtári és Informatikai Kamarai titkársági teendőket. Erről a tevékenységről a KIK Híradó részletesen beszámolt.

4. A többször megemlített szaktanácsadásból nehezen hagyható ki a minden könyvtár számára adott könyvtári jogi szaktanácsadás, az egyetlen, ezen a területen.

Skaliczki Judit